

SEMNIFICAȚII ALE HRISOVULUI DIN 15 IANUARIE 1605 IN ISTORIA LOCALITĂȚILOR FIENI ȘI PIETROȘIȚA

Longin S. Vătășescu

Secolul al XVI-lea este perioada apariției documentare a unui mare număr de sate în regiunea de nord a județului Dîmbovița. Printre acestea, pe valea superioară a Ialomiței se numără Fieni și Pietroșița. Primul este atestat în vremea domniei lui Vlad Înecatul 14 iunie 1532.¹ I se întărește lui Nan și fratele său Stan cu fiii lor „ocină în Fiiani două părți...” Pietroșița își face apariția documentară mai târziu — prima domnie a lui Mihnea (1577—1583). Știm aceasta din hrisovul lui Matei Basarab din 1642 dat satelor Fieni, Țița și Pietroșița „plăiași ot sud Dîmbovița” prin care le întărește acestora muntele ce se cheamă Domnesc. Se observă pe act, din păcate rupt, o mică însemnare : „Am scos un izvod după o carte a Mihniei Voievod văleat 7086—1577 (78).”²

Considerăm că satul revine în documente, deși numele său nu apare, tot în prima domnie a lui Mihnea. La 28 aprilie 1579 Năvrăp din Fieni se judecă cu Nan pentru o ocină ce se numește „Valea Lupului pînă în Valea Bratiei”, toponime ce corespund în prezent razei teritoriale a Pietroșiței.³ Și iarăși Pietroșița este amintită în vremea lui Petru Cercel. La 1708 iulie 13, **pietroșițenii** se judecă cu **țițienii** pentru muntele Zănoaga. „Găsi după o carte a lui Gavrilă voievod Moghilă care zăcea cum s-au prădat Țița și Pietroșița în zilele lui Petru Vodă Cercel pentru cuibul de șoimu din plaiu”⁴

Am insistat asupra primelor mențiuni documentare ale Pietroșiței, deoarece într-un recent studiu despre istoria acestei așezări, se consideră prima atestare scrisă în 6 august 1592.⁵

O primă concluzie ce se impune cu toată responsabilitatea este aceea că satele noastre sînt cu mult mai vechi decît primele mențiuni documentare. Aducem în sprijinul acestei afirmații hrisovul lui Matei Basarab amintit mai sus. Locuitorii din aceste sate declară că „Munții Domnești de pe valea Ialomiței au fost a lor ocină den descălecata țării și tot au fost a lor”. De menționat tradiția ce s-a păstrat din generație în generație a faptului că acești munți au aparținut acestor sate încă din vremea primilor voievozi ai Țării Românești în schimbul

1. D.I.R., B, XVI, vol. II, p. 105—106.

2. Bibl. Acad. R.S.R., CL XXV/98.

3. D.I.R., B, XVI, vol. IV, p. 378

4. A.S.B.,Mitr. Buc., L II/5.

5. Al. Popescu, Cleopatra Ionescu, **Pietroșița. File de monografie**, în Biblioteca Valahica, Tgv., 1975, p. 265.

serviciilor făcute la granița țării — (satele noastre sînt și sate de plai) și nu ne îndoim de o puternică realitate.

Hrisovul din 15 ianuarie 1605 aruncă o lumină puternică asupra istoriei celor două sate și îndeosebi a Pietroșiței la început de veac XVII și în același timp retrospectiv asupra ultimului sfert al secolului al XVI-lea.⁶ Documentul este consecința unor profunde și ample transformări economico-sociale în contextul politic general al acestei perioade istorice.

Radu Șerban întărește Mihului armașul cumpărarea unei moșii la Pietroșița, „...ca să-i fie ocină la Pietroșița...” de la moșnenii de aici. Ceea ce ne surprinde este următorul fapt ce ni se dezvăluie. Lăsăm însă hrisovul să grăiască : „Însă să se știe pentru că această mai sus zisă ocină numită Pietroșița au cumpărat-o acești mai sus ziși oameni de la boierii din satul Fiiianilor, de s-au cnezit pe ocina satului Fiiianilor“. Rezultă în mod clar aservirea ca și eliberarea unei părți însemnate a satului de sub boierii fieneni.

Sînt delimitate hotarele acestei moșii : „Din hotarul Bezdeadului pînă la apa Ialomiței și pînă în munte unde se hotărniceste cu stăpînirea Țării Ungurești“. Or, după aprecierea noastră, ar corespunde aproape cu vechiul perimetru al Pietroșiței cu secole în urmă, XVI—XVII.

Cînd anume au fost aserviți petroșițenii și cînd și-au răscumpărat libertatea și pămîntul ? Iată întrebări cărora trebuie să le dăm răspunsuri juste. Deoarece hrisovul ne dă răspuns la a doua întrebare, începem cu aceasta. Cei ce la 1605 își vind ocina și cu ea libertatea dau Mihului armașul „cărțile lui Mihnea Voievod două și cărțile lui Nicolae Voievod două de cumpărătură de la boierii satului Fiiianilor“. Rezultă deci, că răscumpărarea a avut loc în două etape : domnia lui Mihnea și a lui Mihai Viteazul. Cu exactitate știm că al doilea moment al răscumpărării s-a petrecut între noiembrie 1599 și septembrie 1600 în singurul an în care Nicolae Pătrașcu a condus în numele marelui său tată Țara Românească. în timp ce viteazul domn acționa pentru unirea ei cu Transilvania și Moldova. Nevoia de bani, necesari în marile acțiuni militare ale gloriosului voievod i-au determinat pe săteni să profite de moment și să-și răscumpere definitiv ocinele strămoșești. Mai dificilă este stabilirea primei răscumpărări, cea din timpul lui Mihnea. Or, cum prea bine se cunoaște, acesta a avut două domnii : 1577—1583 și 1585—1591. În care din aceste domnii petroșițenii au răscumpărat prima parte ? Să înclinăm spre a doua domnie. pentru a apropia în timp momentele răscumpărării ? Este numai o ipoteză.

Se cere acum răspunsul la prima întrebare. Cînd boierii din Fieni au aservit o parte a satului Pietroșița ? Cu toată certitudinea momentul coboară spre mijlocul secolului al XVI-lea. Și nu este un anume moment, ci în mai multe etape, evolutiv. În acest sens numeroase documente justifică afirmația. Încă de la prima atestare documentară a Fienilor feudalii locali dețîn proprietăți în alte sate : Comarnic, Vaca.⁷ La 17 septem-

6. D.I.R., B, XVII, vol. I, p. 153-154.

7. Ibidem XVI, vol. II, p. 105-106.

brie 1542 Radu Paisie întărește celor din Fieni stăpînire la Fintînele ca și asupra plaiurilor Cîrligu și Crețu.⁸ Se constată, de asemenea, prezența lor în satul vecin Cucuteni.⁹ La 1579 aprilie 28 Mihnea Voievod întărește ocina lui Năvrup, Leuștean și Bali din Fieni.¹⁰ Nu este amintit satul, dar moșia este delimitată de toponimele „din Valea Lupului pînă-n Valea Bratiei“ aflate așa cum am susținut mai sus pe teritoriul satului Pietroșița și documentele ulterioare vor confirma.

Nu ne surprinde faptul că boierii fienei devin posesori de tot mai multe ocine în satele și zona înconjurătoare. Așezarea este înfloritoare la mijlocul secolului al XVI-lea, deoarece ea își face simțită prezența în relațiile comerciale ale Țării Românești cu Brașovul la jumătatea acestui secol. Nu știm dacă cei din Fieni urmau tradiționalele drumuri pe la Dragoslavele-Rucăr și Comarnic în Transilvania, sau, posibil, direct pe potecile dintre Ialomița și Dîmbovița, peste munți. Un lucru este sigur: la 1546, registrele brașovene consemnează doi participanți din Fieni cu două transporturi în valoare de 4.300 de aspri.¹¹ Dintre satele de pe valea superioară a Ialomiței — Fieni, Tița (Dealul Mare) și Pietroșița — este singurul care figurează în registrele marelui oraș din Țara Birsei în această perioadă.

O primă constatare este aceea că pînă în vremea lui Mihnea/feudalii fienei ca și satul în ansamblu cunosc o perioadă de ascensiune, de penetrație în satele din zonă, inclusiv în Pietroșița. Ultimele două decenii ale secolului al XVI-lea înseamnă decăderea, slăbirea puterii feudaliilor fienei, deoarece acum se constată cum ei își vînd numeroase moșii din satele respective. Astfel pietroșițenii încep lupta de eliberare și răscumpărare a ocinelor lor și prima etapă este domnia lui Mihnea. Domnia lui Mihai Viteazul înseamnă vînzarea moșiilor celor din Fieni și către alți feudali din zonă. Astfel Leaotă și frații săi din Bădeni cumpără de la fienei ocine: „din drumul Pietroșiței în sus pînă la Pripor și pe valea Tiței pînă la hotarul Runcului“ de la Nan din Fieni.¹² Urmează Radu din Fieni, Rada din Fieni, Cîrstea din Fieni. Valoarea moșiilor cumpărate este de peste 3350 de aspri. Documentul cu referirile de mai sus este din timpul lui Gavril Movilă — 21 iulie 1620, dar el confirmă o realitate întîmplată cu peste două decenii înainte: „pentru că am văzut domnia mea și cărțile răsposatului Mihail Voievod vechi și rupte“.

Puterea boierilor de aici a scăzut și este și firesc ca și satul însuși să aibă aceeași linie regresivă, cum bine se va remarca în veacurile următoare. Stăpînitorii feudali locali ca și urmașii lor vor duce o luptă aprigă așa cum sătenii din Fieni și din satele vecine au dus-o împotriva lor pentru menținerea ocinelor. De data aceasta împreună cu întregul sat, se vor război cu marii stăpînitori feudali din afară. În sat pătrund mănăsti-

8. Ibidem, p. 293.

9. Ibidem, vol. IV, p. 251.

10. Ibidem, p. 378.

11. Radu Manolescu, **Comerțul Țării Românești cu Brașovul**, București 1965, p. 227.

12. Studii și mat. de Ist. medie, vol. V (1962) p. 618-619.

rile Căldărușani,¹³ Mărgineni¹⁴ și marile familii boierești Cantacuzino¹⁵ și Crețulescu.¹⁶ O hartă a Fienilor, din păcate fără dată, prezintă împărțirea satului între cei patru mari stăpînitari.¹⁷ De la satul destul de mare și înfloritor întilnit în relațiile comerciale ale Țării Românești cu Brașovul la mijlocul secolului al XVI-lea, la o mică așezare de la jumătatea veacului al XIX-lea,¹⁸ iată curba regresivă a istoriei Fienilor menționată în documente în orinduirea medievală.

Revenim la hrisovul din 15 ianuarie 1605, pentru că el prezintă o importanță excepțională pentru istoria Pietroșiței și deosebit de mare în elucidarea unei probleme fundamentale a istoriei noastre sociale — rușmânia și legarea țaranului aservit de pămîntul său.

Moșia cumpărată de Mihul armașul, în hotarele amintite, cuprinde și comuna Moroieni de astăzi. De fapt, aceasta este o apariție tîrzie, a veacului al XVIII-lea,¹⁹ format de păstorii transilvăneni,²⁰ pe versantul sudic al munților noștri, extinzîndu-se treptat, iar Pietroșița retrăgîndu-se succesiv în regiunea sa nordică. În același timp ea se revarsă în dreapta Ialomiței, unde din vechime se întindea sfoara de moșie a satului Țița pînă în munte.²¹

Respectivul boier cumpără de la 15 săteni trei moșii dintre care cea mai importantă am menționat-o, pentru suma de 19.300 de aspri și o iapă. A doua la Cernica (loc situat între Fieni și Buciumeni) de 180 de stînji în schimbul sumei de 2.100 de aspri. Cea mai mică dintre ele este situată „din hotarul Buciumenilor și pînă-n Valea Bratiei” pentru 500 de aspri. De observat că în delimitarea acestei ultime sfîri de moșie reappare toponimul „Valea Bratiei” ceea ce ne argumentează temeinic afirmația făcută anterior în legătură cu primele mențiuni documentare ale satului.

Pierderea libertății și a ocinelor lor cu cîteva decenii ante Mihnea, este explicabilă, datorită apăsătoarelor obligații fiscale sau de altă natură pe care moșnenii pietroșițeni le au față de domnie și de care fieneni au profitat. A doua jumătate a lui XVI constituie pe plan social o creștere a obligațiilor țaranilor liberi și reversul — un proces rapid de cîtropire de feudali a obștilor de moșneni liberi. Este și consecința căderii țărilor românești sub o efectivă dominație otomană.²²

Pietroșița fiind sat de plai, una din obligațiile sale era darea soi-

13. Arh. St. Buc., M=rea Căldărușani, XXXII/8.

14. Ibidem, ms. 454, foaia 322-323.

15. Ibidem, f. 314.

16. Ibidem, Mitr. București CCCX/29.

17. Ibidem, M=rea Căldărușani, XXXII.

18. Alexandru Popescu - Runcu, *Catagrafia județului Dimbovița — 1810*, Tgv.1936 p. 13 și Constantin C. Giurescu, *Principatele Române la începutul sec. al XIX-lea*, Ed. St. Buc. 1958, p. 223.

19. Bauer — gen. Frederic Guillaume de, *Memoires historiques et geographiques sur la Valachie*, Frankfurt et Leipzig, 1778, p. 159.

20. Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. III partea I, ed. a II-a, Buc. 1944, p. 532.

21. Bibl. Acad. R.S.R., *Cab. de hărți*, nr. 2360.

22. *Istoria României, Compendiu sub redacția Acad. Ștefan Pascu*, ed. a III-a, Buc. 1974, p. 150.

milor. Pentru ea, satul vecin /Tița/ în prima domnie a lui Mihnea a fost nevoit să dea un mare număr de vite — 90 de vaci.²³ Rezultă clar acest aspect și din acel (izvor) din vremea lui Brîncoveanu cînd Tița și Pietroșița au fost prădate în vremea domniei lui Petru Cercel pentru cuiburi de șoimi.²⁴ Credem că, neîndeplinind-o la vreme sau deloc, domnia pedepsește aspru satele de munte trimitînd slujbași domnești pentru a le face să-i înțeleagă importanța. Turcii puneau mare preț pe șoimi și domnii noștri fac mari eforturi pentru îndeplinirea dării la timp și în condițiile cerute, pedepsind în mod exemplar satele de plai ce nu se achitau de ea. Concluzia ce se desprinde este evidentă. Darea șoimilor a fost și pentru satul Pietroșița o aspră povară cu grave repercursiuni asupra activității ei economice și sociale. Dacă coroborăm acest element cu ansamblul obligațiilor față de domnie, aservirea unui număr de locuitori ai Pietroșiței este un fenomen social normal în contextul epocii.

Ceea ce impresionează, este recăderea în rumânie a moșnenilor pietroșițeni la numai circa 5 ani de la eliberarea lor definitivă de sub boierii Fienilor. Fenomenul repetîndu-se la un așa mic interval în timp, este lesne de înțeles. Sîntem numai la cîțiva ani de la marile evenimente istorice ce au sfîrșit prin moartea tragică a Viteazului. Ruina economică, pustiirea întregii țări de războaie care aduceau cu ele prădăciuni, pribegie, foamete, nu ocolesc nici regiunea subcarpatică a Văii Ialomiței.

Succesorul lui Mihai Viteazul, Radu Șerban, va continua politica marelui său înaintaș.²⁵ Dar aceasta nu poate să însemne decît noi eforturi pe care țărănimea în ansamblul ei trebuie, în primul rînd, să le suporte. Moșnenii noștri preferă rumânia, căci scapă de principala obligație ce era o adevărată ruină pe obștea moșnenească — birul. Desigur și alți factori, probabil, au contribuit la hotărîrea lor din ianuarie 1605 și pe care nu-i sesizăm sau documentele nu-i amintesc. Dar, în esență, considerăm problema just interpretată.

În momentul vînzării, sînt întrebați vecinii moșiei, dacă vor s-o cumpere. Este așa numitul drept de protimisis. Neexistînd alți cumpărători, Mihul armașul a intrat definitiv în posesia moșiei și a locuitorilor ei. „Iar apoi, dacă vor scoate acești mai sus vecini vreodată niște cărți mincinoase, să nu se creadă niciodată înaintea acestei cărți a domniei mele, pentru că s-au vîndut mai sus zișii megiași cu toate mai sus zisele ocini ale lor și s-au închinat să fie vecini de bună voia lor și fără nici-o silă“. Este o formulă de suprafață, care ascunde adevărata realitate. Nenorocul pietroșițenilor a fost că ei au căzut și sub stăpînirea celui mai temut dregător al sfatului domnesc — armașul, deși acesta ocupa în perioada respectivă ultimul loc în ierarhia sfatului domnesc. Nu știm dacă Mihul era mare armaș sau al doilea armaș, din document nu reiese. Cine în realitate ar fi cutezat să se împotrivească aceluia care aducea la îndeplinire „ju gladii“ al domniei? Constituia elementul cel mai „represiv“ și

23. Arh. St. Buc., *Mitr. Buc.*, LII/5.

24. *Ibidem*, LII/1.

25. Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi*, ed. Albatros, Buc., 1971, p. 394.

care inspira tuturor locuitorilor cea mai mare teamă.²⁶

Aspectul cel mai frapant al hrisovului este referirea la una din cele mai controversate probleme din istoriografia românească : „așeză-mîntul“ sau „legătura“ lui Mihai Viteazul. Deoarece într-un recent studiu Constantin C. Giurescu a reluat interpretarea problemei, opusă celei enunțate în toate lucrările noastre de sinteză,²⁷ cu excepția sintezei sale din 1976 — „Istoria Românilor“, vol. II²⁸ ne obligă să luăm atitudine.

Iată ce spune în partea sa finală hrisovul : „Ca să fie ei vecini pe această mai sus zisă ocină a lor, fiecare la locul său și să se hrănească, iar pe alte ocine și la alți boieri să nu fie volnici să se mute niciodată de pe locul lor părintească“. Acest pasaj din document este interpretat de reputatul istoric, care îl aduce ca unul din argumente în favoarea tezei sale. Prezentăm concluzia sa.

„Întrebăm : dacă „legătura“ lui Mihai avea sensul pe care i l-a atribuit la început Bălcescu, iar în ultimul timp Panaitescu și cei de o părere cu el. anume că prin ea toți țărani deveneau legați de glie, ce rost mai avea menționarea angajamentului sus citat ? de ce trebuiau noii rumâni să mai asigure pe stăpînul lor că nu vor pleca în altă parte, cînd legalmente o astfel de plecare este interzisă, ca urmare a „legăturii“ lui Mihai ?

Realitatea este că noul stăpîn ceruse un asemenea angajament tocmai fiindcă „legătura“ lui Mihai nu avusese caracterul ce i s-a atribuit de istoricii amintiți. nu împiedica pe rumânii de după legătură să se mute. plătind, bineînțeles, „găleata de ieșire“.²⁹

Am redat în extenso argumentarea lui C.C. Giurescu pentru că ni se pare logică, întemeiată. Concluzia sa după care Mihai Viteazul nici n-a introdus, nici n-a consfințit rumânia rămîne valabilă pînă cînd nu se aduc dovezi care s-o infirme cu toată convingerea. Aceasta ne îndeamnă să ne reconsiderăm judecata făcută cu ani în urmă în legătură cu semnificația hrisovului emis de Radu Șearban — pe plan social referitor atît la istoria satului Pietroșița³⁰, cît și în contextul istoriei noastre naționale.

Hrisovul din 15 ianuarie 1605 este un document de referință în istoria așezărilor noastre. Are semnificații profunde pe plan economico-social, cărora am încercat în măsura modestelor noastre posibilități, să le dăm interpretarea corespunzătoare.

26. Nicolae Stoicescu, *Sfatul domnesc și marii dregători din Țara Românească și Moldova* (sec. XIV—XVII), ed. Acad. R.S.R., Buc. 1968, p. 230.

27. Constantin C. Giurescu, *Probleme controversate în Istoriografia română*, ed. Albatros, Buc. 1977 p. 32-75.

28. Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II, Buc. 1976, p. 372-376.

29. C.C. Giurescu, *Op. cit.* p. 32-75.

30. Longin S. Vătășescu, *Din istoria satelor Fieni, Dealul Mare și Pietroșița în orînduirea efudală*, teză de diplomă, fac. de ist. Buc. 1966, p. 63.